

Джерела ілюстративного матеріалу

16. Словник української мови. – К. : Наукова думка, 1970–1980. – Т. 1. – 1970. – 679 с.
17. Этимологический словарь славянских языков: праславянский лексический фонд / сост. О.Н. Трубачев. – М. : Наука, 1975. – Вып. 2. – 214 с.

УДК 81'44(811.161.2+811.161.1+811.111):81'37

Правдун Т. О.**СТРУКТУРНО-МОРФОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ РЕПРЕЗЕНТАЦІЙ
ФУНКЦІОНАЛЬНО-СЕМАНТИЧНОГО ПОЛЯ «КОРДОН» / “BORDER”
В УКРАЇНСЬКІЙ ТА АНГЛІЙСЬКІЙ МОВАХ**

Стаття містить деякі результати дослідження функціонально-семантичного поля «кордон» / “border” в українській та англійській мовах, проаналізованого на матеріалі словників та глосаріїв лексики прикордонної тематики у структурно-морфологічному аспекті. У результаті дослідження було сформовано та проаналізовано структурно-морфологічну класифікацію одиниць досліджуваного функціонально-семантичного поля, їхню специфіку, схарактеризовано спільне та специфічне у структурі кожної з груп у складі поля.

Ключові слова: функціонально-семантичне поле, професіоналізми, лексика прикордонної тематики, структурно-морфологічна класифікація, структурно-морфологічний аналіз.

Правдун Т. О. Структурно-морфологический анализ репрезентаций функционально-семантического поля «кордон» / “border” в украинском и английском языках. – Статья.

Статья содержит некоторые результаты исследования функционально-семантического поля «кордон» / “border” в украинском и английском языках на материале словарей и глоссариев лексики пограничной тематики в структурно-морфологическом аспекте. В результате исследования была составлена и проанализирована структурно-морфологическая классификация единиц исследуемого функционально-семантического поля, их специфика, охарактеризовано общее и специфическое в структуре каждой из анализируемых групп в структуре поля.

Ключевые слова: функционально-семантическое поле, профессионализмы, лексика пограничной тематики, структурно-морфологическая классификация, структурно-морфологический анализ.

Pravdun T. O. Structural and morphological analysis of representations of the functional and semantic field «кордон» / “border” in English and Ukrainian. – Article.

The article represents some results of research devoted to structural and morphological analysis of the representations of the functional and semantic field «кордон» / “border” both in English and Ukrainian based on dictionaries and glossaries of the English and Ukrainian languages. Border patrol terminology has been analyzed in structural and morphological aspects. As a result structural and morphological classification of the language units under analyses was developed and described here. Allomorphic and isomorphic features of the border patrol terms were characterized in the research as well as common and specific features of each structural and morphological group in frames of the functional and semantic field.

Key words: functional and semantic field, professionalisms, border patrol terminology, structural and morphological classification, structural and morphological analyses.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. У сучасній лінгвістиці все більшої актуальності набувають дослідження польових структур у їх функціональному аспекті, а зіставний аналіз дозволяє виявити особливості функціонування окремих одиниць поля в різних комунікативних і культурних середовищах. У цьому плані недостатньо дослідженим є функціонально-семантичне поле (далі – ФСП) «кордон» / “border”, зокрема в українській та англійській мовах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загальнолінгвістичні положення, висловлені А. Мартіне та М. Кочерганом про безсистемність або часткову систематизованість лексики в мові [2; 1, с. 118], спонукали багатьох дослідників, як правило, до системно-структурного (праці О. Лазорович, О. Рудякова, Ж. Соколовської, О. Тараненка, Дж. Лайонза, Ч. Філлмора та ін.) і структурно-се-

мантичного (розробки Ш. Баллі, Е. Бенвеніста, О. Вольф, О. Есперсена, Ч. Морріса, Й. Стерніна, Л. Теньєра, Г. Уфимцевої, Х. Фрея, Л. Філатової, Р. Якобсона та ін.) аналізу лексичних одиниць одної мови чи декількох мов у межах типологічного або зіставного аналізу, як в аспекті діакронії, так і синхронії.

Вивчення лексики як системи актуалізувалося разом із розробкою теорії семантичного поля (праці Г. Іпсена, Й. Тріра [3, с. 281–282; 6; 7] та ін.). Із розвитком теоретико-методологічних засад систематизації лексики на основі спільних ознак сучасні дослідники все більше зосереджували увагу на вивченні критеріїв класифікації лексики та структурної ієрархії лексико-семантичної групи (далі – ЛСГ) окремо й у складі лексико-семантичного поля (далі – ЛСП), а також у складі тематичної групи у ФСП, що видається особливо цінним у зіставному та типологічному напрямках лінгвістичних досліджень, про що засвідчують у

своїх працях В. Аракін, В. Гак, Ш. Басиров, В. Каліущенко, С. Терехова, Г. Шамова та ін.

Нещодавні дослідження ЛСГ військової лексики в різних аспектах і напрямках лінгвістики, психології, когнітивної науки та ін. (праці С. Дамінової, В. Лихолітова, Г. Судзіловського, О. Терехова, Х. Травіла та ін.) підтверджують актуальність обраної теми; особливо важливим для сучасної лінгвістики вбачаємо комплексне її вивчення.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Дослідження професіоналізмів у наш час є актуальним, оскільки процес глобалізації всіх сфер людського життя, поширений на межі XX – XXI ст., спричинив чітке розмежування наукових та інших галузей діяльності людини. Необхідність усебічного дослідження професійної лексики прикордонної тематики, систематизованої в українській мові у вигляді ФСП «кордон», а в англійській, відповідно, ФСП “border”, зумовлена передусім підвищенням інтересом до особливостей ефективної комунікації під час взаємодії між суб’єктами перетину кордону, де зустрічаються та спілкуються носії різних мов і культур. Актуальність дослідження зумовлена майже повною відсутністю в сучасному зіставному мовознавстві спеціальних праць, присвячених вивченню професіоналізмів у військовій сфері, зокрема лексики прикордонної тематики, у функціонально-семантичному аспекті з долученням елементів поліпарадигмального аналізу. Результати, представлені в цій статті, є фрагментом комплексного поліпарадигмального вивчення лексики прикордонної тематики.

Мета статті – проаналізувати структурно-морфологічні особливості складників ФСП «кордон» / “border” в українській та англійській мовах за тлумачними та спеціальними словниками і глосаріями [8; 10; 11; 12; 13; 14; 16] і на цій основі скласти структурно-морфологічну класифікацію досліджуваних одиниць. **Завдання** статті – проаналізувати теоретико-методологічні засади вивчення порівнюваних мовних одиниць в сучасній лінгвістиці; зіставити та класифікувати репрезентації досліджуваних ФСП за їх структурно-морфологічними характеристиками, визначити ізоморфні та аломорфні ознаки на всіх рівнях аналізованих ФСП.

Матеріал дослідження. ФСП «кордон» / “border” у порівнюваних мовах були сформовані шляхом суцільної вибірки переважно з «Англо-українсько-російського словника прикордонних термінів» [8], який охоплює термінологічну лексику прикордонної служби, що вживаються в прикордонній сфері правоохоронних відомств, які відповідають за захист та охорону кордонів та налічує понад 1,5 тисячі термінів і термінологічних словосполучень. Оскільки «метою складання цього словника є надання можливості офіце-

рам-прикордонникам і перекладачам спілкуватися з представниками інших держав, розширювати співробітництво та взаємодію щодо питань безпеки кордону та ін.» і навчання «курсантів, які вивчають англійську мову з професійною метою» [8, с. 3], цей словник містить не лише лексику, яка складає ядро ФСП «кордон» / “border” в українській та англійській мовах, а й значну кількість тих лексичних одиниць, які складають далеку периферію кожного з зіставлюваних ФСП. Це дає змогу повною мірою комплексно проаналізувати зазначені вище порівнювані мовні підсистеми та їхні складники, ретельно дослідити, зокрема, структурно-морфологічні особливості досліджуваного матеріалу.

Основою для формування ФСП «кордон» / “border” в англійській мові слугували глосарії лексики прикордонної тематики, розміщені на офіційних інтернет-ресурсах Департаменту внутрішньої безпеки США (Відділ митного контролю та охорони кордону США) [13; 14; 16], ресурсів, створених для вербування нових кадрів у ряди прикордонників США [10; 11] та підготовки студентів за обміном до інтерв’ю на кордоні США [12].

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Проаналізувавши термінологію прикордонної тематики, яка активно використовується на сторінках періодичних видань прикордонних відомств України [9] та США [15], «Англо-українсько-російського словника прикордонних термінів» [8] (1 477 термінів) і глосаріїв лексики прикордонної тематики для офіцерів-прикордонників Департаменту внутрішньої безпеки США, тих, хто має на меті стати офіцером-прикордонником, та студентів за обміном [10; 11; 12; 13; 14; 16] (502 терміни), розуміємо, що, незважаючи на спільні риси в структуруванні досліджуваних ФСП (виділення зон ядра, периферії, мікрополів і тематичних груп у їх складі тощо), лексика прикордонної тематики в українській та англійській мовах має суттєві відмінності. Це зумовлено, з одного боку, культурно-історичними особливостями цих двох країн, а з іншого боку – структурною організацією двох відповідних відомств.

Окрім того, метою «Англо-українсько-російського словника прикордонних термінів» [8] є забезпечення ефективної комунікації між представниками різних країн і культур у ситуаціях, пов’язаних із діяльністю прикордонних установ, та зменшення ймовірності виникнення комунікативної невдачі. Метою глосаріїв, наданих Департаментом внутрішньої безпеки США [10; 11; 12; 13; 14; 16], є всебічна підготовка офіцерів-прикордонників США та підготовка студентів за обміном до успішного перетину кордону США. Слід зазначити, що Державна прикордонна служба України – орган, який покликаний контролювати перетин кордону

особами та транспортними засобами, тоді як Департамент внутрішньої безпеки США – це складний за своєю структурою орган державної влади, який має у своєму складі Митну службу, Службу імміграції та інспекції тварин і рослин, Прикордонну службу США. В Україні Державна митна служба є окремим органом державної влади. Проте у зв'язку з тісною взаємодією Державної митної служби та Державної прикордонної служби України лексика, асоційована з митницею, є й у складі ФСП «кордон» у невеликій кількості.

Проведений нами аналіз періодичних видань [9; 15] виявив, що тематика газетних статей, які стосуються життя на кордоні та функціонування прикордонних відомств, теж різниться. Переважна більшість публікацій на офіційному сайті прикордонного відомства США [15] стосується питань масової імміграції, перевезення небезпечних речовин, програм обміну студентами і пов'язаних із цим проблем медичного та екологічного характеру. Натомість в українських виданнях [9] подано безліч повідомлень про незаконний перетин кордону та виявлення різного роду контрабанди, що також суттєво впливає на якісний склад ФСП «кордон» (“border”) в українській та англійській мовах.

Було встановлено, що кожне з зіставляваних ФСП має у своїй структурі такі мікрополя (далі – Мкп): Мкп «перетин кордону», Мкп «імпорт/експорт товарів», Мкп «охорона кордону», у складі яких є тематичні групи: «типи віз», «документи, необхідні для перетину кордону», «організації, що мають стосунок до безпеки кордонів», «міжнародні угоди та конвенції», «огляд транспортного засобу», «перевірка документів», «засоби патрулювання прикордонної зони» та ін. Проте з урахуванням специфіки досліджуваного матеріалу його можна також розглядати упорядкованим за структурно-морфологічними ознаками складників (слів і номінативних словосполучень). Як наслідок, цілком очевидним стає те, що у складі ФСП «кордон» і ФСП “border” є лексеми з різними структурно-морфологічними особливостями (прості, складні, складені, аббревіатури), які по-різному представлені у зіставляваних мовах. Такі типи мовних одиниць різняться за своїми структурно-морфологічними особливостями відповідно до структурно-типологічних властивостей української та англійської мов. На перший погляд, класифікація репрезентацій ФСП “border” збігається з аналогічною в українській мові, проте існують певні відмінності у складі досліджуваних одиниць мови. Розглянемо детальніше перераховані вище структурно-морфологічні групи досліджуваних репрезентацій ФСП «кордон» / “border”.

1. Прості репрезентації. Характерним для таких репрезентацій є те, що в обох аналізованих ФСП входять такі самостійні частини мови: іменник, займенник, прикметник, дієприкметник

та дієслово (всього по три групи репрезентацій в обох ФСП), проте кількісні показники (особливо щодо дієслівних репрезентацій) різняться у порівнюваних ФСП. До їх складу входять:

1.1. Іменники: укр. *кордон, корупція, іноземець, скарги, вантаж, илагбаум, підробка, варта, зміна, віза, штат, перевізник, консульство, демаркація, митниця, затримання, наркотики, планишетка* [8], що становить 193 репрезентації (13,07% від усіх досліджуваних одиниць); англ. *animal, buyer, category, costs, exporter, importer, material, overhead, payments, person, pest, producer, refit, territory, vehicle, visa, alien, asylee, border, deportation, exclusion, migrant, refugee, cargo, duty* [14; 16] – 71 репрезентація (14,14% від усіх аналізованих од.). Слід зауважити, що оскільки англійська мова аналітична й одним з активних засобів її словотвору є перехід з однієї частини мови в іншу, то у складі ФСП “border” є чимало лексем, які без зміни форми слова можуть змінювати свою частиномовну належність. Будучи вживаними в різних контекстах, вони виявляють у такий спосіб зміну своїх граматичних функцій (за П. Шубой [5]), тобто реалізують трансфункціональність (див. детальніше в [4, с. 89–100]), зокрема граматичну омонімію як конкретний її прояв. Такі лексеми представлені в англійській мові і як самостійні, однослівні терміни, і в складі термінів-словосполучень, як, наприклад, англ. *customs – customs administration, customs duty; border – Border Patrol Sector* [14; 16]. Отже, на відміну від англійської мови, в українській мові такі репрезентації серед досліджуваних мовних одиниць майже не представлені; дещо подібні прояви трансфункціональності можна спостерігати серед референційних, дейктичних та деяких інших одиниць мови [4]. Спільним у типах репрезентацій у складі порівнюваних ФСП є те, що іменники становлять велику кількість лексем; вони входять до цих полів як самостійні терміни і як складники термінів-словосполучень.

1.2. Прикметники та дієприкметники (в англійській мові – Participle II, Participle I), наприклад: укр. *прикордонний, підробний, фальшований, митний, інфрачервоний, недійсний, воєнізований, справжній, недійсний, безкарний, видимий, вмонтований, непідроблений* [8], що становить 21 репрезентацію (1,42% від усіх досліджуваних од.); англ. *commercial, fraudulent, forged, numeric, duty-free, consumed, existing, used, originating, refit, amerasian, closed, conspicuous, national* [8; 14; 16] – 13 репрезентацій (2,59% від усіх аналізованих од.). Спільною рисою мовних одиниць у складі цієї групи є те, що в ФСП «кордон» / “border” в українській та англійській мовах є не лише прикметники, а й дієприкметники доконаного виду (Participle II): укр. *фальшований, воєнізований, вмонтований*; англ. *forged, closed, used* [8]. Проте у ФСП «кордон» не представлені дієприкметники

недоконаного виду, на відміну від ФСП “border”, наприклад: англ. *existing, originating* [16]. У межах нашого дослідження прикметники та дієприкметники доконаного виду (Participle II) були об’єднані в одну групу, оскільки в мовленні вони виконують однакові функції – атрибутивну та предикативну.

1.3. Дієслова: укр. *пошкодити, виявляти, вилучити, схвалювати, дозволяти, допомагати, спрощувати, охороняти, попереджувати, анулювати, відмовляти, оглядати, затримати, штрафувати, клеїти, встановити, вводити, розслідувати* [8], що становить 55 репрезентацій (3,72% від усіх досліджуваних од.); англ. *refit* [16] – 1 репрезентацію (0,2% від усіх аналізованих од.) Відмінною рисою цієї групи є те, що у складі ФСП «кордон» в українській мові дієслівних лексем значно більше, ніж у ФСП “border”. Це пов’язано з метою та завданнями укладання словників і глосаріїв української та англійської мов: метою «Англо-українсько-російського словника» [8] є навчання іноземних мов, а метою глосаріїв [10; 11; 12; 13; 14; 16] – ознайомлення читачів із мовним матеріалом, необхідним для інтерв’ю на кордоні. Граматична омонімія є особливістю репрезентацій-дієслів цієї групи у складі ФСП “border”, наприклад, таким є англ. *refit* [16].

2. **Складні репрезентації.** У морфологічній структурі репрезентацій цієї групи репрезентацій було виявлено більше спільних ознак (всього по дві групи репрезентацій в обох ФСП), ніж відмінних, як у кількісному, так і в якісному плані. До цієї групи належать такі парадигми:

2.1. Іменники: укр. *бронетранспортер, сейсмоприймач, розвіддани, Євросоюз, голограма, інфраструктура, держбюджет, цілевказання, віза-наклейка, рентген-апарат, контейнери-рефрижератори, тепловізор, правопорушник* [8], що становить 16 репрезентацій (1,08% від усіх досліджуваних од.); англ. *drawback, password, platform, crewman, refugee-parolee* [13; 14] – 5 репрезентацій (1% від усіх аналізованих од.). Як бачимо, складних іменників у цій тематичній групі у складі ФСП «кордон» та “border” майже однакова кількість. Проте найчастіше для позначення відповідних понять в англійській мові використовують словосполучення, нерідко – так звані кластери, у складі яких є прикметники, дієприкметники недоконаного та доконаного видів (Participle I, II) та іменники, наприклад: укр. *бронетранспортер*, англ. *armored personnel carrier*, укр. *сейсмоприймач*, англ. *seismic sensor*, укр. *розвіддани*, англ. *intelligence information* та ін. [8].

2.2. Парадигма прикметників та дієприкметників, наприклад: укр. *вільнонайманий, інфрачервоний, правоохоронний, загальноприйнятий, цілеспрямований* [8], що становить 5 репрезентацій (0,34% від усіх аналізованих од.); англ. *alphabetic, alphanumeric, pest-free, decease-free* [16] – 4 репре-

зентації (0,79% від усіх досліджуваних од.). Ізоморфною ознакою є те, що ця група не є численною в обох ФСП. Аломорфною ж ознакою у складі цієї групи є те, що складені прикметники у ФСП “border” представлені у більшій кількості, ніж у аналізованому ФСП «кордон». Це зумовлено тим, що для творення прикметників (та дієприкметників) в англійській мові частіше використовується такий тип словотвору, ніж для аналогічних частин мови в українській мові. Окрім того, в українській мові в межах досліджуваного ФСП прикметники також утворюються шляхом злиття основ. В англійській мові їхні відповідники (прикметники та дієприкметники) утворюються шляхом злиття основ або словоскладанням. У ФСП “border” складні дієприкметники не представлені.

3. **Складені.** Найбільшу кількість розбіжностей виявлено у цій групі репрезентацій. Так, терміни, що входять до складу ФСП «кордон» в українській мові, є більш різноманітними за своєю морфологічною структурою, тож у цій групі представлено значно більше моделей (словосполучень) у ФСП «кордон», ніж в аналогічному ФСП в англійській мові (59 та 26 моделей відповідно). Спільними групами репрезентацій для ФСП «кордон» / “border” є 16 моделей. Далі проаналізовано найбільш чисельні з них. До складу зазначеної групи, зокрема, входять:

3.1. Структурно-морфологічна група, побудована на основі моделі «іменник + іменник», укр. *відділ кадрів, порушники закону, термін дії, порушення закону, пост президента Євросоюзу, оцінка завдання, відбитки пальців, потік імпорту/експорту* [8], що становить 173 репрезентації (1,71% від усіх аналізованих од.); англ. *approval procedure, control procedure, inspection procedure, customs administration, customs duty, materials inventory, motor vehicle assembler, sound recordings, cotton fee, entry number, origin identifier, border patrol sector* [13; 16] – 105 репрезентацій (20,91% від усіх досліджуваних од.). Відмінною ознакою у складі цієї групи лексем є те, що в українській мові вони утворюються шляхом поєднання двох іменників через родовий відмінок. Як відомо, в англійській мові наявні лише два відмінки іменника – загальний і присвійний, тож у відповідних лексемах в англійській мові іменник, який займає першу позицію у словосполученні, набуває ад’єктивної функції, виконує синтаксичну функцію означення, що пояснює наявність більшої кількості репрезентацій у ФСП “border”.

3.2. Модель «іменник (іменникⁿ) + (прийменник + іменник (іменникⁿ))ⁿ»: укр. *поправка до закону, розріз на документі, база даних описів паспортів для перетинання кордону, підрозділ по боротьбі із шахрайством, перевірка при виїзді з країни* [8], що становить 84 репрезентації (5,68% від усіх аналізованих од.); англ. *determination of*

origin, location of the producer, area of low pest or disease prevalence, class of motor vehicles, net cost of a good [16] – 26 репрезентацій (5,18% від усіх досліджуваних од.). Мовні одиниці у складі цієї групи мають більше спільних, ніж відмінних ознак. Аломорфним для лексем та іменникових номінацій англійської мови є використання разом з іменниковими номінаціями артиклів, які не властиві українській мові; репрезентаціям цієї групи в українській мові притаманне використання родового відмінку іменника.

Деякі структурно-морфологічні групи у складі досліджуваних ФСП мають словосполучення, побудовані на основі певних граматичних моделей. Зокрема, такими є:

3.3. Структурно-морфологічна група, побудована на основі моделі «прикметник (прикметникⁿ) + іменник (іменникⁿ)»: укр. *додаткові перевірки, діючі особи, акустичний датчик, щоденні наради, митна оцінка, вітчизняні інформаційні технології, глибокий друк, розвідувальна система, неурядові організації, ядерні речовини, фітосанітарний контроль, особистий огляд, серійний номер, тактичний рівень* [8], що становить 473 репрезентації (32,02% від усіх аналізованих од.); англ. *first prototype, automotive component, average yarn number, confidential information, agricultural good, heavy-duty component, intermediate material, secondary uses, sanitary (phytosanitary) measure, preferential tariff treatment, informal entry* [13; 16] – 91 репрезентація (18,13% від усіх досліджуваних од.). Ізоморфним у складі номінацій цієї групи є те, що і в українській, і в англійській мовах переважно використовуються прості прикметники і зрідка – складні. Аломорфним є використання родового відмінку в українській мові та іменника у функції означення в англійській мові, коли йдеться про іменникові словосполучення. Ці порівнювані групи різняться кількісними показниками. Так, відповідна група ФСП “border” налічує меншу кількість репрезентацій (18,13%), оскільки словосполучення, побудовані на основі моделі «іменник + іменник», де перший іменник виконує ад’єктивну функцію, у ній не представлені.

3.4. Структурно-морфологічна група, побудована на основі моделі «дієприкметник (Participle I, II) + іменникⁿ»: укр. *інтегрована система контролю кордону, підроблені дані, зафіксовані дані, затримані особи та позивачі, передбачені процедури, очікувані результати, паспортизуючий пристрій, стабілізуючий вплив* [8], що становить 21 репрезентацію (1,42% від усіх аналізованих од.); англ. *opening inventory, packing materials and containers, harmonized system, antydumpling duty, automated invoice interface, exporting Party, legalized aliens, countervailing duty, listed materials* [13; 16] – 31 репрезентацію (6,17% від усіх досліджуваних од.). Використання (досить у невеликій кількості) сло-

восполучень, у складі яких є дієприкметники (Participle), є ізоморфною ознакою досліджуваних мовних одиниць. Спільною ознакою є і те, що у складі обох зіставляваних ФСП представлені словосполучення з дієприкметником недоконаного виду. Кількісні характеристики: ФСП “border” налічує значно більшу кількість репрезентацій у цій групі щодо аналогічного ФСП в українській мові (6,17% та 1,42% відповідно). Це пов’язано з тим, що відповідні терміни в українській мові не завжди матимуть у своєму складі дієприкметник, майже у половині випадків дієприкметник замінюється відповідним за семантикою прикметником або ж усе словосполучення перекладатиметься прикладкою, наприклад: англ. *opening inventory* – укр. *початкова інвентаризація*, англ. *harmonized system* – укр. *гармонійна система*, англ. *exporting party* – укр. *сторона-експортер*.

3.5. Структурно-морфологічна група, побудована на основі моделі «прикметник + іменник + прийменник + іменникⁿ»: укр. *Європейська конвенція з прав людини, Женевська конвенція з питань статусу біженців, фальшивий документ на транспортний засіб, незаконне перебування на території* [8], що становить 18 репрезентацій (1,22% від усіх досліджуваних од.); англ. *applicable change in tariff classification, net cost of a good, new producer of vehicles, foreign state of changeability* [16] – 5 репрезентацій (1% від усіх аналізованих од.). Ізоморфною ознакою у складі цих лексем є відносно невелика кількість словосполучень такого типу, яка зустрічається у досліджуваних словниках і глосаріях, і відносно однакова кількість їх репрезентацій. Проявом аломорфізму слід вважати використання родового відмінку іменника в українській мові та іменника у функції означення в англійській мові у складі іменникових словосполучень, як, наприклад, словосполучення, зазначені вище.

3.6. Структурно-морфологічна група, побудована на основі моделі «іменникⁿ + (прикметникⁿ + іменникⁿ)»: укр. *засідання консультативної ради, асоціація європейських прикордонних регіонів, управління прикордонної служби адміністрації Державної прикордонної служби України* [8] та ін., що становить разом 79 репрезентацій (5,35% від усіх досліджуваних од.); англ. *North American Free-Trade Agreement, curricular practical training* [12; 14] – 2 репрезентації (0,4% від усіх аналізованих од.). Словосполучення такого типу більшою мірою властиві ФСП «кордон».

3.7. Терміни-словосполучення, в основу яких покладено атрибутивний зворот: укр. *відносини, засновані на довірі; транспортний засіб, зареєстрований за кордоном; положення, обумовлені в пункті; тварини та рослини, які знаходяться під міжнародним захистом* [8], що становить 42 репрезентації (2,84% від усіх досліджуваних од.);

англ. *goods wholly obtained or produced entirely in the territory of one or more of the parties, the form in which it was imported* [16] – 2 репрезентації (0,4% від усіх аналізованих од.). Такі мовні одиниці мають у своєму складі сполучне слово, яке розділяє термін-словосполучення на основну і підрядну частини, а саме словосполучення набуває описовості. У ФСП “border” такі словосполучення майже не зустрічаються.

3.8. Структурно-морфологічна група, побудована на основі моделі «дієслово + іменник»: укр. *передавати повноваження, тренувати персонал, збирати інформацію, виконувати умови, надавати перевагу, бути загрозою, збирати інформацію* [8], що становить 59 репрезентацій (3,99% від усіх аналізованих од.). Ця модель притаманна лише ФСП «кордон» (українській мові), кількість її репрезентацій досить незначна.

3.9. Структурно-морфологічна група, побудована на основі моделі «дієслово + прийменник + іменник»: укр. *висилати з країни, сходити на берег, боротись з корупцією, доповідати по роботі* [8], що становить 21 репрезентацію (1,42% від усіх досліджуваних од.). Аналогічно попередньому типу репрезентацій ця модель притаманна лише ФСП «кордон» (українській мові), а кількість її репрезентацій досить незначна.

Два останні описані вище типи репрезентацій у складі порівнюваних ФСП притаманні лише українській мові. Звичайно, що складу ФСП “border” також входять дієслова та дієслівні словосполучення, проте, як свідчить проведене нами дослідження, у межах зіставляваних ФСП такі мовні одиниці майже не зафіксовані в англійських глосаріях і списках термінології.

3.10. Структурно-морфологічна група, побудована на основі моделі «прикметник + Participle I + іменник», наприклад: англ. *adverse marking decision* [16], що становить 2 репрезентації (0,4% від усіх аналізованих од.). Особливістю цього типу репрезентації є їх мала кількість; словосполучення такого типу поодинокі.

3.11. Структурно-морфологічна група, побудована на основі моделі «іменник + дієприкметник (Participle II) + іменник», наприклад: англ. *refugee authorized admissions* [14], що становить 1 репрезентацію (0,2% від усіх досліджуваних од.). Аналогічно попередньому типу репрезентацій, цей тип також не є численним.

Моделі 3.10 і 3.11 не представлені у складі ФСП «кордон». Відмінною ознакою є й те, що це моделі, які містять Participle I та Participle II, українськими відповідниками яких є дієприкметники недоконаного та доконаного виду. Ці мовні одиниці часто вживані в англійській мові; словосполучень, які мають у своєму складі Participle I та Participle II, значно більше, ніж аналогічних словосполучень в українській мові. Словосполу-

чення з Participle I та Participle II і вживання такого методу словотвору, як і граматична омонімія, у структурі кластерів становлять труднощі у перекладі. Водночас у ФСП “border” набагато менше складених лексем, ніж у складі ФСП «кордон».

Отже, ФСП «кордон» містить 43 групи з 59 нарахуваних груп складених репрезентацій, які не представлені у ФСП “border”, у той час як ФСП “border” налічує 10 таких груп із 26 досліджених. Це можна пояснити недостатнім розвитком флексивності в англійській мові порівняно з українською.

4. Структурно-морфологічна група, побудована на основі аббревіатур. У складі групи аббревіатур були встановлені суттєві відмінності: у ФСП «кордон» ця група налічує дві моделі репрезентацій – власне аббревіатури та іменникові словосполучення, у складі яких є аббревіатура. У відповідному ФСП в англійській мові їх три – аббревіатури як такі, іменникові словосполучення з аббревіатурою в їхньому складі та аббревіатури, у складі яких є числа. За кількісними характеристиками ця група в ФСП “border” налічує 114, а в українській мові – 75 репрезентацій.

4.1. Суто аббревіатури, наприклад: укр. *ЕУПР, ІБСШ, ППП, ПС, ВЕЗ, МФО, МАГАТЕ, ООН, ВМО* [8], що становить 42 репрезентації (2,84% від усіх досліджуваних од.); англ. *FIFO, LIFO, NAFTA, ABI, ADD/CVD, AMS, CBI, CSMS, EI, FROB, GATT, GI, GSP, HMF, ICAO, JCL, NIL, SCAC* [10; 11; 12; 13; 14; 16] – 63 репрезентації (12,55% від усіх аналізованих од.). Загалом саме використання аббревіатур є спільною ознакою для досліджуваних ФСП, проте відмінність становить те, що в англійській мові аббревіатури в документах (звітах, бланках, деклараціях тощо) і публіцистичних текстах вживані частіше, ніж у відповідних документах українською мовою.

4.2. Іменникові словосполучення, у складі яких є аббревіатура: укр. *країни-члени СНД, політика ЄС, Конвенція ФАЛ, сирена В.Б., ADS-туристи, віза типу “LTV B” / “LTV C”*, що становить 34 репрезентації (2,29% від усіх досліджуваних од.); англ. *NATO official, FIFO method, LIFO method, NAFTA country, person of a NAFTA country, FRIMS code, CBP officers* [10; 13; 14; 16] – 18 репрезентацій (3,58% від усіх аналізованих од.). Більша кількість словосполучення у складі цієї групи виявляють аломорфізм ФСП “border”. Зазвичай в українській мові рідше зустрічаються аббревіатури та іменникові словосполучення, у складі яких є аббревіатура, оскільки більшість із них (особливо у перекладі) представлені в текстах (зокрема, публіцистичного стилю) у розшифрованому вигляді для зручності читача.

4.3. Аббревіатури, у складі яких є числа, наприклад: англ. *F-1, F-2, F-3, M-3, I-20, I-94, J-1, J-2, CBPF-3461, CBPF-7501* (5; 6), що становить 33

репрезентації та 6,57% усіх досліджуваних одиниць. Такий тип репрезентацій наявний лише у складі ФСП “border”.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, на основі структурно-морфологічного аналізу ФСП «кордон» / “border”, проведеного на матеріалі «Англо-українсько-російського словника прикордонних термінів» [8] та відповідних глосаріїв [10; 11; 12; 13; 14; 16], були виділені чотири структурно-морфологічні типи (групи) досліджуваних ФСП:

- 1) прості,
- 2) складні,
- 3) складені
- 4) аббревіатури.

На перший погляд, класифікація ФСП “border” збігається з аналогічною в українській мові, проте існують суттєві відмінності у структурі та складі цих ФСП на різних їх структурних рівнях.

Отже, до ізоморфних ознак порівнюваних ФСП «кордон» / “border” в українській та англійській мовах можна віднести кількісний та якісний склад структурно-морфологічних груп досліджуваних ФСП, поширення у складі цих груп репрезентацій, представлених самостійними частинами мови, такими як іменник, прикметник, дієприкметник (окремі лексеми та у складі словосполучень), дієслово, дієприкметник доконаного та недоконаного видів, частковий збіг типів словосполучень у складі такої структурно-морфологічної групи, як складені лексеми та використання аббревіатур.

До аломорфних характеристик досліджуваних репрезентацій належать такі.

Оскільки англійська мова аналітична й одним з активних засобів словотвору є перехід з однієї частини мови в іншу, то існують лексеми (іменники, прикметники, дієслова), які виявляють граматичну омонімію, на відміну від української мови, де такий засіб словотвору не є характерним для ФСП «кордон».

Прикметників та дієприкметників у складі ФСП “border” більше, ніж в аналогічному ФСП в українській мові (3,38% та 1,76% відповідно).

У ФСП «кордон» набагато більше дієслів та словосполучень, у складі яких є дієслово, ніж у ФСП “border” (10,1% та 0,4% відповідно).

У ФСП «кордон» іменникові репрезентації утворюються шляхом поєднання двох іменників через родовий відмінок. В аналогічних репрезентаціях ФСП в англійській мові іменник, який займає першу позицію у словосполученні, виконує функцію означення.

Прислівники та прислівникові словосполучення у складі групи простих та складених репрезентацій є переважно у ФСП «кордон» (1,63%), на відміну від зіставляюваного ФСП “border” (0,6%).

У ФСП “border” наявна велика кількість лексем, які утворюють обширні кластери різних типів (з використанням іменникових словосполучень, з Participle I та Participle II), які не представлені у складі порівнюваного ФСП української мови. Натомість у складі ФСП «кордон» присутня більша кількість обширних кластерів з використанням іменників, прикметників, прислівників та прийменників.

У ФСП “border” поширені іменникові словосполучення з аббревіатурами, у т. ч. аббревіатурами з числами (22,7%), які не характерні для зіставляюваного ФСП в українській мові (5,13%).

Для іменникових репрезентацій ФСП “border” характерне вживання з артиклем, що зумовлено структурно-морфологічними особливостями цієї флективної мови.

ФСП «кордон» налічує більшу кількість структурно-морфологічних моделей у складі групи складених лексем, ніж ФСП “border”, а саме 59 та 26 відповідно, кількість моделей, характерних лише для однієї з мов, у досліджуваних ФСП теж відрізняється – 43 для ФСП «кордон» та 10 для ФСП “border”.

Зазначені вище відмінності порівнюваних складників ФСП «кордон» / “border” зумовлені граматичними та функціональними особливостями української та англійської мов.

Перспективи подальших досліджень репрезентацій ФСП «кордон» / “border” убацьмає в поглибленому застосуванні комплексного, поліпарадигмального підходу в межах зіставних і типологічних наукових студій, зокрема контрастивної семантики, а також у спеціальних напрямках психолінгвістики, соціолінгвістики, перекладознавства.

Література

1. Кочерган М. Загальне мовознавство : [підручник] / М. Кочерган. – 2-ге вид. – К : Видавничий центр «Академія», 2006. – 464 с.
2. Мартіне А. Основы общей лингвистики. Новое в лингвистике. Выпуск 3 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.classes.ru/grammar/150.new-in-linguistics-3/source/worddocuments/_10.htm.
3. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: Термінологічна енциклопедія / О. Селіванова. – Полтава : Довкілля. – 716 с.
4. Терехова С. Референція в системі орієнтаційних репрезентацій української, російської та англійської мов (поліпарадигмальне дослідження): дис. ... докт. філол. н. : спец. 10.02.17 / С. Терехова. – К. : КНЛУ, 2012. – 529 с.
5. Шуба П. Омонимия и виды ее проявления в языке // Совр. рус. яз. Фонетика. Лексикология. Фразеология / П. Шуба. – Минск : Прогресс, 1998. – С. 195–203.
6. Ipsen G. Sprachphilosophie der Gegenwart / G. Ipsen. – Berlin : Junker und Dunnhaupt, 1930. – 220 p.
7. Trier J. Das sprachliche Feld. Eine Auseinandersetzung / J. Trier // Neue Jahrbücher für Wissenschaft und Jugendbildung. – 1934. – № 10. – P. 428–449.

Джерела ілюстративного матеріалу

8. Гапонова В. Англо-українсько-російський словник прикордонних термінів / В. Гапонова, Н. Назаренко. – Хмельницький : Видавництво Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, 2011. – 108 с.
9. Пульс кордону (новини) // Кордон. – 2013. – № 2. – С. 30–34.
10. Border Patrol Jobs. Border patrol acronyms and terms for applicants to know [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://myborderpatroljob.com/border-patrol-acronyms-and-terms-for-applicants-to-know/>.
11. Border Patrol Recruiter. Glossary of Border Patrol Hiring Terms [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.borderpatrolrecruiter.com/bpa_glossary_of_hiring_terms/.
12. International Student Guide to the United States of America. Featured Programs. Basic Immigration Terminology [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.internationalstudentguidetotheusa.com/articles/immigration_terms_basics.htm.
13. Official website of the Department of Homeland Security. U.S. Customs and Border Protection. Home. Guidance. Glossary of terms [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.cbp.gov/document/guidance/glossary-terms>.
14. Official website of the Department of Homeland Security. U.S. Customs and Border Protection. Home. News. Data. Immigration Statistics Data. Data Standards and Definitions. Definition of terms [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.dhs.gov/definition-terms>.
15. Official website of the Department of Homeland Security. U.S. Customs and Border Protection. Newsroom. News from CBP [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.cbp.gov/newsroom/news/news-from-cbp>.
16. Official website of the Department of Homeland Security. U.S. Customs and Border Protection. Home. Trade. Glossary – NAFTA definitions [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.cbp.gov/trade/trade-community/outreach-programs/trade-agreements/nafta/resources/glossary>.

УДК 811.133.1+811.161.2

Чобан О. С.

ЛЕКСИКО-СИНТАКСИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ЗАКОНОДАТЕЛЬНЫХ ТЕКСТОВ ВО ФРАНЦУЗСКОМ И УКРАИНСКОМ ЮРИДИЧЕСКИХ ДИСКУРСАХ (КОНТРАСТИВНЫЙ АНАЛИЗ)

В статье определяются понятия юридического и законодательного дискурсов, исследуются лексико-синтаксические особенности законодательных текстов в юридическом дискурсе Франции и Украины.

Ключевые слова: лексико-синтаксические особенности, юридический дискурс, законодательный дискурс.

Чобан О. С. Лексико-синтаксичні особливості законодавчих текстів у французькому та українському юридичних дискурсах (контрастивний аналіз). – Стаття.

У статті визначаються поняття юридичного та законодавчого дискурсів, досліджуються лексико-синтаксичні особливості законодавчих текстів у юридичному дискурсі Франції та України.

Ключові слова: лексико-синтаксичні особливості, юридичний дискурс, законодавчий дискурс.

Choban O. S. Lexical and syntactic features of legislative texts in French and Ukrainian legal discourse (contrastive analysis). – Article.

The paper gives definitions of the concepts of the legal and legislative discourses and investigates the lexical and syntactical characteristics of legislative texts in the legal discourse of France and Ukraine.

Key words: lexical and syntactical characteristics, legal discourse, legislative discourse.

Целью статьи является контрастивное исследование лексико-синтаксических особенностей законодательных текстов во французском и украинском юридическом дискурсах, направленное на выявление их общих и отличительных черт.

В статье решаются следующие задачи: 1) даются определения юридического и законодательного видов дискурса; 2) описываются лингвальные особенности юридического дискурса в целом; 3) определяются лексические особенности и синтаксические средства, характерные для юридических текстов, в частности для законодательных актов Франции и Украины; 4) анализируются общие и отличительные черты в двух вышеуказанных юридических лингвокультурах.

Объектом исследования являются лексико-синтаксические особенности законодатель-

ных текстов в юридическом дискурсе Франции и Украины. Предмет анализа – сходства и отличия в лексико-синтаксической организации французских и украинских законодательных актов.

Материалом исследования являются французские и украинские законодательные акты, а именно: Всеобщая декларация прав человека [6], КЗоТ Украины [7], Уголовный кодекс Украины [8], Гражданский кодекс Украины [9], Гражданский кодекс Франции [10], Гражданский кодекс Квебека [11], Торговый кодекс Франции [12], Страховой кодекс Франции [13], Лесной кодекс Франции [14], Уголовный кодекс Франции [15], Конституция Франции [16], Закон № 2001-1135 от 3 декабря 2001 года [17], Закон «О договорах, заключаемых государственными органами Квебека» [18].